

NAVBAHOR TUMANINING IJTIMOY-IQTISODIY RIVOJLANISHI: KECHA VA BUGUN

Baxridinova Mahbuba Maxmudjonovna

Navoiy Innovatsiya Universiteti

Tarix yo‘nalishi I-bosqich magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20424801>

Annotatsiya. Mazkur maqolada Navbahor tumanining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish jarayonlari tarixiy va zamonaviy yondashuv asosida tahlil qilinadi. Unda tumanning qishloq xo‘jaligi, tadbirkorlik, infratuzilma, bandlik, ijtimoiy soha va mahalliy boshqaruv tizimidagi o‘zgarishlari yoritiladi.

Kalit so‘zlar: Navbahor tumani, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish, hududiy taraqqiyot, qishloq xo‘jaligi, tadbirkorlik, infratuzilma, bandlik, mahalliy boshqaruv.

Navbahor tumani Navoiy viloyatining muhim ma‘muriy-hududiy birliklaridan biri sifatida o‘zining tabiiy-geografik joylashuvi, mehnat resurslari, qishloq xo‘jaligi salohiyati va hududiy infratuzilmasi bilan viloyat taraqqiyotida alohida o‘rin tutadi. Tuman rivojlanishini “kecha va bugun” mezonida tahlil qilish, avvalo, uning tarixiy shakllanishi, aholi joylashuvi, xo‘jalik yuritish an‘analari hamda zamonaviy iqtisodiy o‘zgarishlarini bir-biri bilan bog‘liq holda ko‘rib chiqishni talab etadi. Chunki har bir hududning bugungi ijtimoiy-iqtisodiy qiyofasi o‘z-o‘zidan shakllanmaydi, u uzoq yillar davomida to‘plangan demografik, ishlab chiqarish, infratuzilmaviy va boshqaruv tajribasi asosida vujudga keladi.

Tuman taraqqiyotining oldingi bosqichlarida Navbahor asosan qishloq xo‘jaligi, dehqonchilik, chorvachilik, mahalliy hunarmandchilik va aholi ehtiyojlariga xizmat qiluvchi mayda iqtisodiy faoliyat turlari bilan ajralib turgan. Bunday sharoitda tuman iqtisodiyoti ko‘proq yer, suv, mehnat va mavsumiy ishlab chiqarish imkoniyatlariga tayanardi. Aholining asosiy bandlik manbalari qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishi, xizmat ko‘rsatishning sodda turlari hamda mahalliy bozor munosabatlari bilan bog‘liq bo‘lgan. Shu bois tumanning o‘tmishdagi ijtimoiy-iqtisodiy hayoti ko‘proq an‘anaviy xo‘jalik yuritish shakllari va hududiy resurslardan foydalanish darajasi bilan belgilanardi.

Bugungi kunda esa Navbahor tumanining rivojlanish jarayoni ancha keng mazmun kasb etmoqda. Endilikda tuman taraqqiyoti faqat qishloq xo‘jaligi imkoniyatlari bilan cheklanmay, tadbirkorlik, xizmat ko‘rsatish, infratuzilma, ijtimoiy soha, investitsiya va aholi bandligini ta‘minlash kabi yo‘nalishlar bilan ham bevosita bog‘lanmoqda. Ayniqsa, so‘nggi yillarda hududlarni kompleks rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosati tumanlarda mavjud imkoniyatlarni aniqlash, mahalliy tashabbuslarni qo‘llab-quvvatlash va aholining turmush darajasini oshirishga xizmat qilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Navoiy viloyatini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlarga oid qarorida Zarafshon shahri, Xatirchi va Navbahor tumanlarini kompleks ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish chora-tadbirlari alohida qayd etilgani ham tumanning bugungi taraqqiyot dasturlarida muhim o‘rin egallayotganini ko‘rsatadi.

Tuman rivojlanishida demografik omil muhim ahamiyatga ega. Aholi sonining o‘sishi, mehnatga layoqatli qatlamning kengayishi, yoshlar ulushining yuqoriligi va ijtimoiy ehtiyojlarning ortib borishi hududiy rivojlanish siyosatiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Navoiy viloyati statistika ma‘lumotlariga ko‘ra, Navbahor tumani aholisi 2023-yil 1-yanvarda 118 886 kishini tashkil etgan bo‘lsa, 2024-yil 1-yanvar holatida 120 809 kishiga yetgan. Bu esa aholining yillik o‘shish sur‘ati 101,6

foiz bo'lganini ko'rsatadi. Ushbu ko'rsatkich tumanda ijtimoiy infratuzilma, ta'lim, sog'liqni saqlash, uy-joy, transport va bandlik masalalariga doimiy e'tibor qaratish zarurligini anglatadi.

Navbahor tumanining iqtisodiy rivojlanishida qishloq xo'jaligi hanuzgacha muhim tarmoqlardan biri bo'lib qolmoqda. Tuman hududining tabiiy imkoniyatlari, yer resurslari va aholining mehnat tajribasi qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishini rivojlantirish uchun muayyan asos yaratadi. Biroq bugungi davrda qishloq xo'jaligi faqat xomashyo yetishtirish bilan cheklanmasligi, balki qayta ishlash, saqlash, logistika, ichki bozorga yetkazish va eksportga yo'naltirish kabi bo'g'inlar bilan uyg'unlashishi lozim. Shu jihatdan tumanning zamonaviy taraqqiyoti qishloq xo'jaligini innovatsion texnologiyalar, suv tejavchi usullar, kooperatsiya va kichik biznes bilan bog'liq holda rivojlantirishni taqozo etadi.

Tuman ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining yana bir muhim yo'nalishi tadbirkorlik va xizmat ko'rsatish sohasining kengayishidir. Aholi sonining ortishi, turmush tarzining o'zgarishi va iste'mol ehtiyojlarining kengayishi mahalliy xizmatlar, savdo, maishiy xizmat, transport, qurilish, ta'mirlash, umumiy ovqatlanish va boshqa sohalarga talabni oshirmoqda. Bu jarayon bir tomondan aholi bandligini ta'minlashga, ikkinchi tomondan esa mahalliy byudjet tushumlarini ko'paytirishga xizmat qiladi. Navbahor tumanida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash hududiy iqtisodiy faollikni oshirishning muhim sharti sifatida qaralishi lozim.

Ijtimoiy soha taraqqiyoti ham tumanning bugungi rivojlanish qiyofasini belgilovchi asosiy mezonlardan biridir. Ta'lim muassasalari, sog'liqni saqlash tizimi, madaniyat obyektlari, sport infratuzilmasi va yoshlar bilan ishlash tizimining rivojlanishi aholining hayot sifati bilan bevosita bog'liq. Ayniqsa, yoshlar salohiyatini ro'yobga chiqarish, kasb-hunarga yo'naltirish, zamonaviy bilim va ko'nikmalarni shakllantirish hududning kelajakdagi iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Navbahor tumani hokimligining rasmiy sahifasida ham faoliyat yo'nalishlari qatorida yoshlar siyosati, gender tenglik, elektron hukumat va korrupsiyaga qarshi kurash kabi yo'nalishlarning alohida ko'rsatilgani mahalliy boshqaruvda ijtimoiy masalalarga e'tibor qaratilayotganini bildiradi.

Bugungi taraqqiyotda infratuzilma masalasi ham alohida ahamiyat kasb etadi. Yo'llar, elektr energiyasi, ichimlik suvi, gaz, aloqa, internet, transport va kommunal xizmatlar sifati hududning investitsiyaviy jozibadorligini belgilaydi. Kechagi Navbahorda infratuzilma ko'proq aholining kundalik ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan bo'lsa, bugungi Navbahorda u iqtisodiy faollikni rag'batlantiruvchi asosiy omilga aylanmoqda. Chunki tadbirkorlik, sanoat, xizmat ko'rsatish va qishloq xo'jaligi samaradorligi infratuzilmaning barqaror ishlashiga bevosita bog'liq.

Navbahor tumanining ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida mahallalar ham muhim o'rin tutadi. Mahalla tizimi aholi muammolarini aniqlash, ijtimoiy yordamga muhtoj qatlamlarni qo'llab-quvvatlash, bandlikni ta'minlash, oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish va fuqarolik faolligini oshirishda muhim institut sifatida namoyon bo'ladi. Shu ma'noda tumanning bugungi rivojlanishi faqat yuqoridan belgilanadigan dasturlar bilan emas, balki mahalla darajasidagi tashabbuslar, aholining ishtiroki va mahalliy ehtiyojlarni aniq hisobga olish orqali ham ta'minlanadi.

Xulosa qilib aytganda, Navbahor tumanining “kecha va bugun” mezonidagi rivojlanish yo'li an'anaviy qishloq xo'jaligi hududidan zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy imkoniyatlarga ega bo'lgan tuman sari bosqichma-bosqich o'zgarib borayotganini ko'rsatadi. Kechagi davrda tuman taraqqiyoti asosan yer, mehnat va mahalliy xo'jalik yuritish tajribasiga tayangan bo'lsa, bugungi bosqichda u davlat dasturlari, infratuzilma, tadbirkorlik, xizmat ko'rsatish, demografik salohiyat va ijtimoiy soha rivoji bilan chambarchas bog'lanmoqda. Shu bois Navbahor tumanining kelgusi taraqqiyoti mavjud tabiiy va mehnat resurslaridan oqilona foydalanish, mahalliy iqtisodiy

tashabbuslarni qo'llab-quvvatlash hamda ijtimoiy infratuzilmani izchil rivojlantirishga bog'liq bo'lib qoladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Navoiy viloyatini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PQ-430-son qarori. 12.12.2024.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2026-yilda Navoiy viloyatini barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi PQ-58-son qarori. 11.02.2026.
3. Navoiy viloyati statistika boshqarmasi. “Navbahor tumanining doimiy aholisi soni”. 06.08.2025.
4. Navoiy viloyati statistika boshqarmasi. “2024-yil yanvar-iyun oylarida Navoiy viloyatida demografik holat”.